

**UN MANUAL NECONVENȚIONAL PENTRU FORMAREA  
PERMANENTĂ A PREGĂTIRII SAU CUM BISERICA  
MODERNIZEAZĂ SOCIETATEA  
(SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XIX-LEA)**

LAURA STANCIU

Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia

**An Unconventional Handbook for the Continuing Training of Priests or How the Church  
Modernises Society (End of the XIX<sup>th</sup> Century)**

ABSTRACT

The study responded to the first theme indicated by the conference organisers, meaning the cultural inheritance left by Jan Amos Komenský. The author questioned how she could subsume this challenge under her preoccupations, meaning the interest for the involvement of the Church in social modernisation?

If Komenský remained renowned to posterity by the phrase "Every individual's lifetime is a school", analysis of how the Romanian Church United with Rome was concerned with continuing training of priests, ever since the XIX<sup>th</sup> century, to respond to numerous rigorous challenges of the society, amongst which was also the vice of alcoholism, is the author's intention.

Therefore, the study answers some questions: how are the priests trained to guide their parishioners? which are the instruments used by the Church on these lines? Consequently, our research confronts the synodal decision and how it is implemented in parishes by offering guidebooks or handbooks to priests to cut down on drinking.

**Cuvinte-cheie:** Transilvania, Blaj, Brașov, sinod, învățător, formare continuă

**Keywords:** Transilvania, Blaj, Brașov, synod, elementary teacher, continuing vocational training

Vocația bisericii este de a identifica și corecta comportamentele greșite ale creștinului, care aduc neplăceri familiei și prejudicii comunității. În consecință, slujitorii bisericii, preoții, aveau menirea de a răspunde prin activitatea lor unei nevoi comunitare. De aceea, ei erau formați permanent pentru a rezolva problemele comunităților pe care le conduceau, iar formarea lor continuă viza emanciparea enoriașilor lor.

La sfârșitul secolului al XIX-lea societatea resimțea acut nevoia condamnării adicției, a dependenței de alcool din lumea rurală și urbană ardeleană. Îndrumarul scris de Gavrilă Aluășiu, *Societăți de cumpătare! Îndreptar pentru înființarea lor după modelul „Societății de cumpătare din comuna Babța (Sălagiu)”*, prefață de dr. Elie Dăianu, publicat la Sibiu, în 1898 constituie un exemplu concret că preoțimea nu era o forță retrogradă, ci una progresistă implicată în modernizare socială și preocupată de nevoile cele mai stringente ale comunității pe care o deservea.

Lucrarea lui Aluașiu nu este o lucrare necunoscută istoriografiei române, dar analiza ei este una inedită, prin încercarea de a privi broșura din altă perspectivă, aceea a unui îndrumar, conceput de un învățător și recomandat preoților care să amelioreze sau chiar să anihileze o racilă a societății ardelen. De ce se adresa acest îndrumar preoților?! Pentru că ei erau agenții care puteau interveni cel mai eficient în rezolvarea unei probleme sociale în durata lungă, de la cel mai înalt nivel până în ultimul cotlon al eparhiei, ei fiind și principalii purtători ai mesajului de modernizare.

Lucrarea aleasă este un episod ilustrativ de manifestare a voinței de modernizare prin cooperare interconfesională și interdisciplinară: cartea unui învățător ortodox care era prefațată de un preot, cleric greco-catolic. Elie Dăianu, la momentul apariției broșurii, era profesor la seminarul din Blaj, redactor șef la *Tribuna* și redactor la *Foaia Poporului* din Sibiu, iar influența sa la Blaj, desigur, a contat în formularea deciziei sinodale din 1899 asupra căreia ne vom concentra.

### Context istorico-canonic

Pe principiul noi trebuie să vorbim: calea sau drumul sinodalității, privim sinodul ca o școală adultă de lideri ai comunității, preocupați de îmbunătățirea vieții cotidiene a societății. Desigur, pornind de la etimologia termenului (= *sinodus*), adică să mergem împreună pe o cale, să reflectăm împreună pentru soluționarea unei probleme. Prin urmare, în cadrul discuțiilor sinodale de la Blaj, din octombrie 1869, sinodalii au identificat una dintre principalele provocări ale vremii, pericolul alcoolismului, și și-au manifestat dorința și determinarea pentru eradicarea viciului. Hotărârea lor de a ameliora situația menționată s-a transformat în prevederile canonului 34 cuprins între deciziile sinodului Sfintei Biserici Arhidiecezane gr.-c. rom. de Alba Iulia - Făgăraș Blaj, 20-22 octombrie 1869, la *Titlul IV: Despre promovarea moralității în cler și popor*, care prevedea: „Împiedicarea lățirii viciului beției prin introducerea reuniunilor de temperanță, grija preotului în arătarea răutății viciului acestuia”<sup>1</sup> (Fig. 1).

Se impune precizarea că aceasta nu era o decizie oarecare, inclusă între altele pe ordinea de zi a sinodului. Ea s-a impus ca urmare a receptării problemelor, a propunerilor venite din fiecare protopopiat de pe raza Eparhiei greco-catolice, unele dintre protopopiate semnalând pericolul acestui viciu. Decizia de includere a acestui punct între obiectivele sinodului, după primirea propunerilor venite din teritoriu și conținute în procesele verbale ale sinoadelor protopopiatelor de pe tot cuprinsul Eparhiei, arată determinarea și angajamentul Bisericii Române Unite de a se implica în eradicarea viciului beției.

---

<sup>1</sup> Stanciu 2017, p. 566.

Prin urmare, Ordinea de zi a sinodului din zilele de 20-22 octombrie 1869, stabilită de episcop în nouă puncte, pentru a fi dezbătută la sinodul arhidiecezan prevedea la punctul 4 c, „primenirea moralității în popor” (**Fig. 2**).

Trebuie spus că în actele sinoadelor protopopiale, câte se mai păstrează în arhive, regăsim preocuparea clerului și enoriașilor pentru o problemă variată, de la aspectele dogmatice (*Despre Dumnezeu*) la cele practice ale vieții cotidiene (înființarea reuniunilor de temperanță sau a fondului de pensii pentru preoții invalizi, evidența fondurilor bisericești și școlare, celibatul etc.) și până la consecvența preocupare pentru îmbunătățirea moralității, în cler și popor<sup>2</sup>. Majoritatea temelor discutate în aceste sinoade s-au concretizat în propuneri înaintate sinoadelor arhidiecezane pentru a fi transpuse în acte normative. Putem spune că, pe de o parte, toate discuțiile din ședințele sinodale au evidențiat capacitatea normativă a sinoadelor demonstrând, finalmente, voința lor de modernizare socială. Pe de altă parte, deciziile sinodale luate prin dezbateri și consens au ilustrat până la urmă dimensiunea socială a credinței.

În aceeași logică a desfășurării evenimentelor și a determinării Bisericii de a se implica în modernizarea societății românești din Transilvania, mitropolitul Victor Mihályi de Apșa, în vederea pregătirii sinodului din 1899, prin actul de convocare a sinodului solicita oficiilor protopopești ca, cel mult până în 10 noiembrie 1899, să trimită la Blaj câte un raport pregătit pe baza datelor oficiale și autentice „aratând [printre altele] câte reuniuni de temperanță?” s-au înființat ca urmare a discuțiilor din sinodul arhidiecezan anterior, din 1869<sup>3</sup> (**Fig. 3**).

Evident, intenția nedisimulată a mitropolitului era să stabilească „starea vieții religioase-morale a poporului nostru [de aceea], cerem mai departe oficiilor protopopești să ne arate ce datini particulare domnesc în acel protopopiat, precum și ce vicii sunt acolo, cum ar fi concubinajele, beția, etc”<sup>4</sup> (**Fig. 4**).

Așadar, actele sinodale din epocă ne demonstrează că preocuparea pentru eradicarea beției a fost o constantă a epocii, ea revine la sinodul arhidiecezan de la Blaj din 10-12/22-24 noiembrie 1899. În cadrul ședinței a IV-a, de joi după amiază, sinodalii au dezbătut aspecte ale moralității poporului: alcoolism, infidelitatea conjugală „concubinate”; cu această ocazie se decidea înființarea reuniunilor de temperanță și s-a pomenit cartea lui Aluașiu. Tot atunci, s-a mai hotărât publicarea unei serii de scrieri morale<sup>5</sup> pentru îndreptarea clerului și

---

<sup>2</sup> Dintre acestea remarcăm prelegerile susținute în sinodul de toamnă al protopopiatului Almaș: A.N.S.J.A.M.R.U.B., Arh. Gen: doc. înr. 4432/1896, f. 9<sup>r</sup>-12<sup>v</sup> (Simion Marineașu, paroh în Bogdana, despre „Relația dintre Biserică și Stat”); f. 15<sup>r</sup>-18<sup>v</sup> (Gavrilă Labon, paroh în Bogdana, pe tema „Școala și Familia”).

<sup>3</sup> Stanciu 2017, p. 686.

<sup>4</sup> *Ibidem*.

<sup>5</sup> *Ibidem*, p. 690.

enoriașilor, fără ca acestea să fie însă menționate undeva în actele sinodale păstrate în arhivele cercetate.

### **Modernizare și echilibrul social prin eradicarea viciilor. Pledoaria pentru moderație**

Ce ne oferă nouă aceste decizii? Discutarea în paralel a două aspecte. Pe de o parte, posibilitatea de a prezenta îndrumarul lui Gavrilă Aluașiu, un adevărat catehism modern, iar pe de altă parte, atenția noastră se îndreaptă către aspectele legate de *training*-ul, formarea permanentă făcută de preoți, care respecta o programă catehetică, cu teme de actualitate, provocări la care slujitorul Bisericii trebuia să răspundă: violența, sărăcia, sfaturi pentru cultivarea pământului, a livezii etc. Între acestea viciul beției a intrat serios în atenția preoților greco-catolici abia prin campania făcută, începând cu sfârșitul secolului al XIX-lea, chiar dacă, tangențial, cumpătarea, postul au fost dintotdeauna temele predilecte ale mesajului transmis de oamenii bisericii.

Dar, pentru ca această cateheză să fie de actualitate și percutantă vedem cum *avant la lettre* și la noi Biserica a început, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, să se preocupe de ceea ce se va numi după Conciliu Vatican II<sup>6</sup> „perfecționarea formației preoțești”.

Prin urmare, odată cu sinodul diecezan din 1869 și apoi într-o formulare clară din 1899 găsim la nivelul dezbaterilor sinodale o recomandare pentru perfecționarea metodelor pastorale, în ceea ce privește problemele actuale cu care se confrunta preotul în exercitarea misiunii lui: sărăcia, in justiția, violența, alcoolismul, cultivarea rațională a solului (agricultura, pomicultura) sau dificultățile familiare pe care le întâmpina. Prin dezbaterile avute și prin prevederile menționate, cele două sinoade își propuneau formarea mai unitară a preoților; desigur sinodali și-au dorit să uniformizeze și să armonizeze raportarea preoților la provocările ridicate de problema alcoolismului, de pildă.

Era un efort prin care se încerca ca parohul să răspundă solicitărilor timpurilor sale, invitându-i pe enoriași să depună eforturi în înțelegerea circumstanțelor politice, culturale, sociale și economice care marcau societatea. Era manifestarea evidentă a dorinței ca preotul să favorizeze reînnoirea Bisericii prin activitatea sa pastorală. Și în acest caz, era o pledoarie împotriva excesului pentru consolidarea puterii de cumpătare, văzută ca o virtute pentru cei avansați. Biserica dintotdeauna (prin Toma d’Aquino sau Vasile cel Mare) a predicat pentru temperanță, echilibru și moderație pentru că în optica ei prezența acestor virtuți în comunitate aduceau și impuneau ordine socială.

---

<sup>6</sup> Bleiziffer 2004, p. 162-187. Russu 2019, p. 283-292.

Pe de altă parte, deși problematica eradicării beției, a alcoolismului nu a înregistrat realizări notabile în societatea românească din Transilvania<sup>7</sup> - cu toate că singurele reuniuni de temperanță le aveam tot în mediul stimulat și manageriat de Biserică -<sup>8</sup>, interesul sinodalilor greco-catolici români era sincron și făcea parte din efortul Bisericii catolice de modernizare socială a secolului al XIX-lea<sup>9</sup>, pentru care nu numai caritatea era manifestarea doctrinei sociale a Bisericii<sup>10</sup>, ci întreg efortul de implicare a instituției ecleziastice pentru modernizarea socială și emanciparea comunității, a căror principali lideri au fost preoții. Era practic o parte componentă esențială a efortului de popularizare a învățăturii sociale și comunitare a Bisericii Catolice.

Întorcându-ne la izvoare, la sfârșitul secolului al XIX-lea, din punct de vedere tematic, broșura/îndrumarul învățătorului Gavrilă Aluașiu, era în fapt o reluare mai amplă a problematicii tratată anterior în *Foia Poporului*. Interesul pentru retipărirea lucrării lui Aluașiu demarca dorința de a stabili limita dintre moderație - adicție și modernizare socială, prin pledoaria pe care autorul o făcea pentru înființarea reuniunilor de temperanță. În același timp, lucrarea indica dimensiunea fenomenului, răspândirea alcoolismului printre românii ardeleni, dar și preocuparea elitei clericale blăjene pentru eradicarea lui (**Fig. 5**).

Sintetică și foarte convingătoare, prefața semnată de profesorul Elie Dăianu vorbea despre preponderența fenomenului sărăciei din societatea românească, deplâns de autorul introducerii și pus și pe seama alcoolismului și a spoliei provocate de negustorii evrei: „Dacă fiecare țaran român, cap de familie, ar socoti cât cheltuiește într-un an pe vinarsul jidovesc, pe holerca, ce o cumpără de la cârciumă s-ar îngrozi fiecare”<sup>11</sup>. Deloc surprinzător pentru gândirea vremii, pe un ton cu accente antisemite, Dăianu stabilește o relație intrinsecă între sărăcie și alcoolism „ce să mai zicem de aceia care beau vinarsul cu patimă și din patimă? Ce să mai zicem de cei bețivi, cari își beau moșiile, zălogiindu-le

<sup>7</sup> Rotar 2006, p. 155-185. Roșu 2009, p. 301-312.

<sup>8</sup> Roșu 2009, p. 309 arată că înaintea sinoadelor din primăvara anului 1914, *Reuniunea de temperanță*, înființată la Blaj în decembrie 1910, tipărește un *Apel*, o foaie volantă care îndemna la luptă împotriva alcoolului; aceasta a și fost trimisă tuturor protopopilor români greco-catolici din arhidieceza Transilvaniei.

<sup>9</sup> Chiar dacă obiectivul studiului nostru nu este acela de a identifica lucrările realizate pentru eradicarea alcoolismului din epocă, între care se remarcă, desigur, broșura scrisă de Marcu, Roșianu 1907, menționăm totuși două dintre cele mai importante dintre ele, care circulau în mediul Bisericii romano-catolice, în zona Crișanei: Eddelman, Menyhart [s.a.]; Barbura 1903.

<sup>10</sup> Vezi enciclica Papei Leon al XIII-lea, *Rerum Novarum*, despre noile probleme sociale, din anul 1891; această poziție a fost nuanțată de papa Francisc în *Evangelii gaudium* care explică teza „Isus este doctrina socială a lui Dumnezeu”, o pledoarie pentru implicarea creștinului în implementarea doctrinei sociale „împreună cu Isus, care împreună cu el merg la periferii și în mijlocul mizeriei”.

<sup>11</sup> Dr. E. Dăianu, „Socetăți de cumpătare”, p. IV.; aceeași atitudine antisemită o regăsim și în textul lui Aluașiu 1898, p. 44.

la Jidanul cârciumar, rămânând fără brează de pământ în câmp, fără cap de vită în curte, și silit a-și trimite copiii să slujească în casa altuia”<sup>12</sup> (**Fig. 6**).

În perfect acord cu preocupările europene ale epocii, surprind modernitatea și realismul abordării în descrierea adicției, care nu era un fenomen endemic, ci unul răspândit la toate popoarele vremii: „[...] partea mai săracă a popoarelor e împinsă oareși-cum fără voce la această băutură, și încetul cu încetul, de multe-ori fără voia omului, i se preface în obicei, din obicei în nărav și din nărav în patimă”<sup>13</sup>. Textul lui Elie Dăianu nu era doar o simplă prefațare a unei broșuri, ci reflecta mentalitatea vremii și implicarea elitei în îmbunătățirea vieții în comunitate pentru creșterea nivelului de trai a acesteia. De aceea, viitorul protopop al Clujului făcea o invitație la eradicarea acestui fenomen prin înființarea reuniunilor de temperanță, care să cultive în popor echilibrul și dreapta măsură, pentru că „[...] cel mai sigur ajutor, după D-zeu, e totdeauna la noi înșine. În noi înșine putem găsi, cu voință tare, cea mai bună comoară de ajutorare și scăpare [...] dacă ne vom cumpăta în beutură, vom cruța bani. Dacă ne vom cumpăta de la băutura vinarsului vom cruța și banii, cari ar trebui de altfel să-i dăm Jidanului, și încă o sumă mare de bani ce poate ar trebui să o dăm pe doftorii, ca să lecuim boalele cele multe ce se iscă din beție și deasă beutură de vinars [...]”<sup>14</sup>.

Teza broșurii vine în prelungirea pledoariei dintotdeauna făcută de Biserică legată de moderație, prin apelul făcut la rațiune, dar de această dată practicarea abstenenței este susținută prin mijloace asociative moderne, prin Societăți de cumpătare. Aluașiu prezintă, în partea I a broșurii *Statutul și istoricul* unei asemenea asociații (respectiv, cea din Babța, înființată în 1893<sup>15</sup>), pentru ca partea a II-a să fie rezervată pledoariei antialcoolice, prin evidențierea stricăciunilor aduse de băuturile spirtuoase (rachiu, vinars) (**Fig. 7**).

Importanța acestei părți constă în faptul că învățătorul Aluașiu reproduce alte două disertații, în fapt conferințe ale contemporanilor angajați și ei pe baricada antialcoolismului așa cum se dovedea a fi și protopopul ortodox al Brașovului, Bartolomeu Băiulescu (1831-1909). Acesta era discipolul lui Iacob și Andrei Mureșianu, a îngrijit arhiva mitropolitană de la Sibiu, a fost ctitorul bisericii ortodoxe din cetatea Brașovului, era un reputat orator cu o operă omiletică publicată în presa vremii, *Gazeta de Transilvania*<sup>16</sup>. Printre altele, destoinic orator în cadrul conferințelor „ASTREI”, Băiulescu a vorbit la Brașov (16 iulie 1872) despre „stricăciunile vinarsului” (*Despre stricăciunile*

<sup>12</sup> *Ibidem*.

<sup>13</sup> *Ibidem*, p. V.

<sup>14</sup> *Ibidem*, p. VII.

<sup>15</sup> *Ibidem*, p. 39-41.

<sup>16</sup> Mai multe despre personalitatea acestuia în Mușlea 1938, p. 12-13, 16-31, 32.

*vinarsului*<sup>17</sup>) și a elogiat demersul antecesorului său, protopopul Ioan Petric, care în 1847, înființase o societate de temperanță și care, împreună cu profesorul Gavriilă Munteanu, au scris o broșură despre *vinars*<sup>18</sup>. Cea de a doua conferință „ASTRA” cuprinsă în broșura lui Aluașiu pe aceeași temă era cea susținută de Iosif Pop, la Vâlcele, în 2 august 1874<sup>19</sup>.

Frapant pentru acea epocă este faptul că în pledoaria pentru temperanță a lui Iosif Pop, nu conta deloc orientarea confesională, ci solidaritatea tuturor, a Bisericii, indiferent de orientarea ei confesională, și a ASTREI, în lupta împotriva viciului. Judele Brașovului sublinia implicarea Bisericii Române Unite în luptă „[...] istoria bisericească a românilor produce mai multe canoane aduse prin soboare românești, spre abaterea poporului nostru dela beuturile spirtoase și despre promovarea moralității în cler și popor”. Ca atare, în conferința sa, Iosif Pop cita și reproducea *ad-litteram* canonul 34 al sinodului de la Blaj din 1869<sup>20</sup>.

Partea a III-a a broșurii lui Gavriilă Aluașiu era foarte aplicată fiind rezervată nu numai îndemnului pentru înscrierea într-o asociație antialcoolică (de temperanță), ci conținând formularele necesare formării și funcționării unei atare societăți, după modelul celei din Babța (protocol, catalog) (**Fig. 8**).

### Considerații finale

Așadar, dincolo de lucrările dedicate luptei antialcoolice pe care epoca le înregistra<sup>21</sup>, Biserica Română Unită venea cu o abordare modernă, instituțională și sistematică, pentru combaterea flagelului. Chiar dacă inițiativa de a combate organizat viciul beției a venit din mediul ortodox, al preoților și învățătorilor brașoveni, elita clericală greco-catolică a vrut să recupereze decalajul și s-a organizat adoptând cel mai eficace instrument: decizia sinodală, care era inspirațională și mobilizatoare. Din punctul nostru de vedere, pentru epoca la care ne referim, de remarcat este solidaritatea cu care preoții, învățătorii și societatea s-a mobilizat în combaterea viciului, determinare ce s-a probat tocmai prin coroborarea și recurgerea la experiența tuturor, prin preluarea expertizei, atâta câtă și care era de la unii la alții.

Importantă și inspirațională rămâne strategia, chiar dacă eficiența acțiunii rămâne discutabilă. Prin cooptarea și implicarea preoților, implementarea decretului sinodal în toate parohiile de pe raza Mitropoliei blăjene, cât se poate de uniform și standardizat, pe tot teritoriul Transilvaniei, avea toate premisele ca succesul împotriva adicției să devină posibil. Știm însă că rezultatele nu au fost

<sup>17</sup> Aluașiu 1898, p. 46-65.

<sup>18</sup> Mușlea 1938, p. 45-46. Este vorba despre broșura primului director al despărțământului ASTRA din Brașov: Petric 1868.

<sup>19</sup> Aluașiu 1898, p. 65- 86

<sup>20</sup> *Ibidem*, p. 75.

<sup>21</sup> Aluașiu 1898; Marcu Roșianu 1907; Eddelman, Menyhart [s.a.]; Barbura 1903.

pe măsura aşteptărilor, chiar dacă sinodul a recomandat şi a pus la dispoziţia preoţilor lucrarea lui Aluaşiu, un adevărat ghid, după care preotul să se inspire şi pe care să-l aplice în teritoriu, fiecare în parohia sa.

#### List of illustrations

**Fig. 1** - Ioan Micu Moldovan, *Acte sinodale ale beserecei romane de Alba Iulia si Fagarasiu*, volume II., Blaj, 1872, pp. 52-53, the synodal decision, canon 34 (20-22 October 1869)

**Fig. 2** - The agenda of the synod from 20-22 October 1869, item 4c, in the National Archives. Alba County Directorate. The Greek-Catholic Archdiocese of Blaj. Cabinet of the Metropolitan Bishop, inv. no. 96, 21/1869, leaf 29r. [manuscript, Romanian language]

**Fig. 3** - The agenda of the archdiocesan synod from 1899 in the National Archives. Alba County Directorate. The Greek-Catholic Archdiocese of Blaj. The General Archive: documents registered, 6361/1899, leaf 860r. [manuscript, Romanian language].

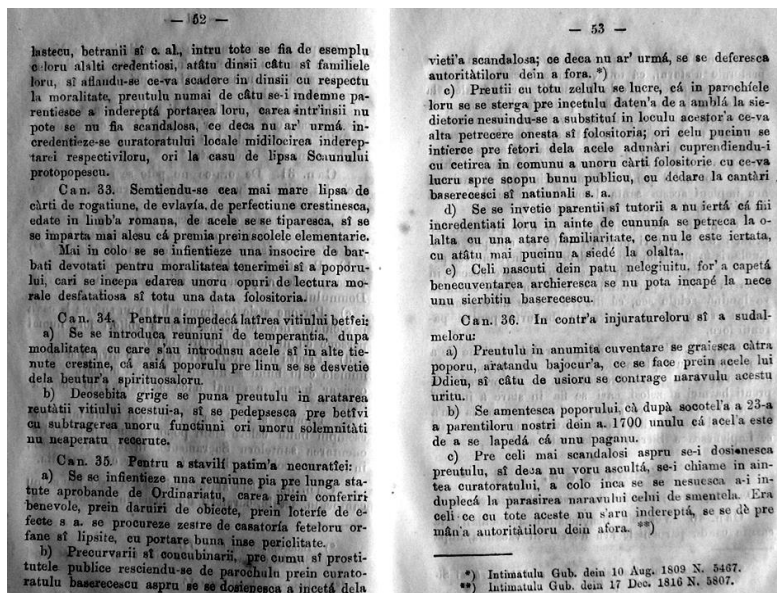
**Fig. 4** - The circular of the metropolitan bishop to call the synod in the National Archives. Alba County Directorate. The Greek-Catholic Archdiocese of Blaj. The General Archive: documents registered, 6361/1899, leaf 856r. [printed]

**Fig. 5** - The title page of the work by Gavrilă Aluaşiu, *Societăţi de cumpătare! Îndreptar pentru înfiinţarea lor după modelul „Societăţii de cumpătare din comuna Babţa (Sălagiu)”*, Sibiu, 1898

**Fig. 6** - The foreword of teacher Elie Dăianu to the booklet of G. Aluaşiu

**Fig. 7** - The bylaw of the temperance association from Babţa, established in 1893, in the work of G. Aluaşiu

**Fig. 8** - Standardised form to join an anti-alcohol association, depicted in the booklet of G. Aluaşiu



**Fig. 1** - Ioan Micu Moldovan, *Acte sinodale ale beserecei romane de Alba Iulia si Fagarasiu*, tom. II., Blaj, 1872, p. 52-53, decizia sinodală, canonul 34 (20-22 octombrie 1869)

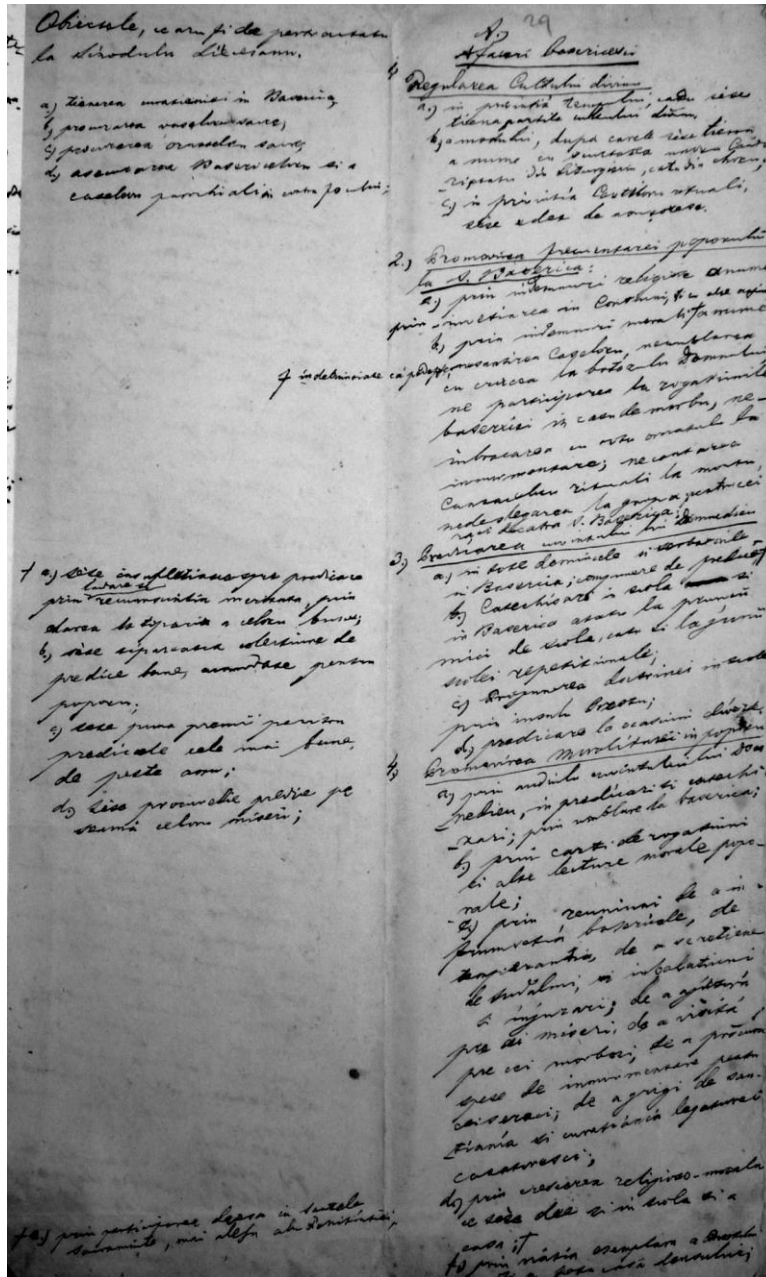


Fig. 2 - Ordinea de zi a sinodului din 20-22 octombrie 1869, punctul 4c, în Arhivele Naționale. Serviciul Județean Alba. Mitropolia Română Unită Blaj. Cabinetul Mitropolitului, nr. inv. 96, 21/1869, f. 29<sup>r</sup> [manuscris, limba română]

Ordinariatu l'ar fi reprezentat  
 protopopulu tractualu, acelu  
 se enunore respectivile cause  
 indigilandu, ca la ce stadiu  
 a ajunsu fiecare din ele?

6) In <sup>altu</sup> ~~altu~~ conspectu separatu  
 se arate ~~ca~~ catu valore'a averea  
 bisericesea constatorie in supi  
 realitati (agru, paturi, edificati  
 etc)? si catu cea in bani (obli-  
 gatiuni publice si private, harte  
 de valoare etc)? specificandu-se  
 ca cada din ea se aplica spre sus-  
 puri curate bisericese? catu spre  
 scopuri nalastice? si catu ~~afare~~  
 beneficii parochiali? +

7) In fine <sup>tot</sup> se consenvece <sup>sin</sup>  
 ditiunile ~~an~~ <sup>si</sup> culturale gr. cat de pre teritoriulu  
 respectivulu districtu proto-  
 popescu, anume: cate reunimi  
 pentru propovarea vintulu ~~religios~~  
 cate pentru infirmisitarea bisacii;  
 cate reunimi de temperantia?  
 de ~~isom~~ <sup>isom</sup> mentale? ajutorie  
 orfanilor etc? cate librerie  
 populare? societati de lectura  
 etc. se afla in acelu protopopatu?

De privore spesole de calatorie  
 la Sinodu, acelu se voru specifi-  
 fica de membri, cari se presenta  
 si amesuratu norme, ce se va  
 adapta in Sinodu, se voru licentia  
 se voru din partea Consisto-  
 rinlu arhiepiscopescu.

ca in protopopiatulu acela

8) Dandu se avemu oicoma despre  
 starea prediei religioze morale  
 Ta ~~poporului~~ <sup>poporului</sup> nostru recacam  
 mai de parte Oficiulu protopopescu  
 se ne arate ce dutini pii practica-  
 lore dominescu in acelu protopop-  
 iatu, precum si ca ce <sup>virtute</sup>  
 frasese acelu, cum ar fi combinatelu  
 betia etc). Totu adata  
 sunt

ROMANIA ♦ ARHIVELE NAȚIONALE ♦ ALBA

Fig. 3 - Ordinea de zi a sinodului arhiepiscopesc din 1899 în Arhivele Naționale. Serviciul Județean Alba. Mitropolia Română Unită Blaj. Arhiva Generală: documente înregistrate, 6361/1899, f. 860<sup>r</sup> [manuscris, limba română]



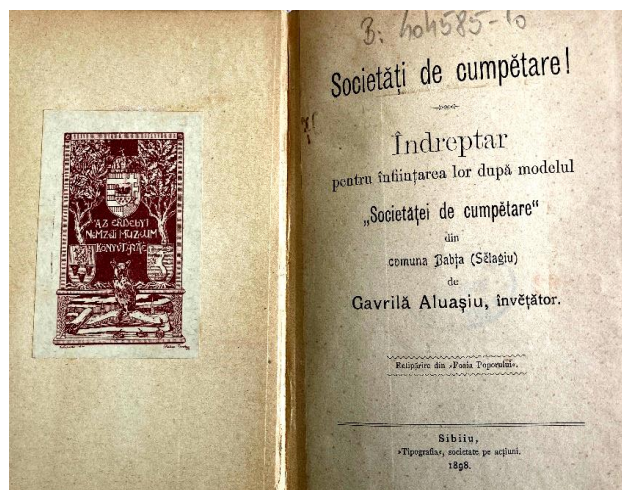


Fig. 5 - Foia de titlu a lucrării lui Gavrilă Aluașiu, *Societăți de cumpătare! Îndreptar pentru înființarea lor după modelul „Societății de cumpătare din comuna Babța (Sălașiu)”*, Sibiu, 1898

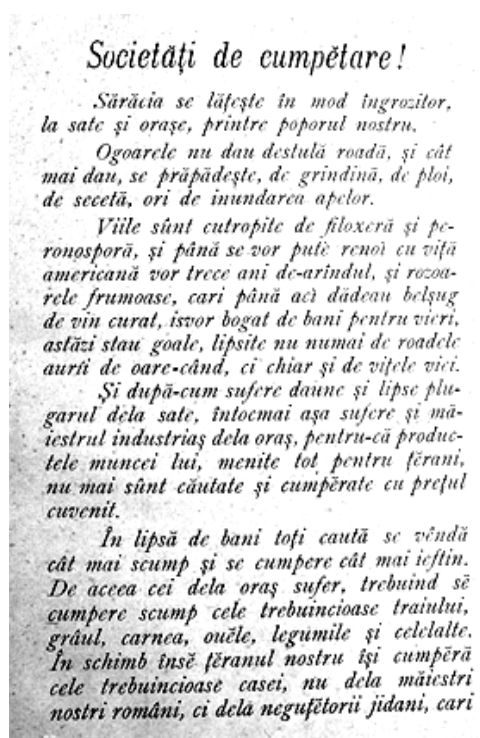


Fig. 6 - Prefața profesorului dr. Elie Dăianu la broșura lui G. Aluașiu

VIII

lorii și procreatori, în urma ore-unei fâri, ce ne poate veni în urma faptelor rele săfluite în stare de beție.

Pe lângă toate acestea mai câștigăm o mare și neprețuită comoară, ce se cheamă sănătate în trup, limpezime la minte, și curățenie la suflet. Scăpăm de atâtea alte datorii și biruri, cari la oală fac mult mai mult decât toate dările, aruncurile, porțile și stăterele, ce trebuie să le plătim toți în toate părți.

Eată despre ce are să ne învețe cărticica de față.

Ea ne arată ce sânt societățile de cumpătare și ce foloase aduc.

Societăți de acestea s'au făcut în alte țări cu mule, și lucrarea lor binecuvântată a adus frumoase roade poporului țeran. La noi de abia sânt câteva, 2-3.

Eată aci, un harnic învețător arată tuturor calea, cum să urmeze pentru a înființa și la noi aceste societăți. Fie ce poporul nostru, mai ales luminătorii lui, preoții și învețătorii, să-l înțeleagă și să-i urmeze pilda ce o dă.

E verba numai: să voim!

Dr. E. Dăianu.

**STATUTELE**  
„Societății de cumpătare“  
din Babța.

§. 1. În comuna Babța să întemeiază »Societatea de cumpătare«, care are de scop a înainta cumpătarea.

§. 2. La aceasta reuniune — societate — poate fi membru ori-care individ, bărbat ori femeie, care prin cuvântul de onoare (de cinste) se deobligă, că sau de tot se va reține dela beuturile spirituoase, sau va trăi cu aceea cumpătat.

Membrii societății se deobligă a trăi cumpătat și anume:

a) În cărcimele din comună a nu bea nici odată beuturi spirituoase.

b) A nu se însoți pe la alte case din comună și a bea acolo.

Fig. 7 - Statutul asociației de temperanță din Babța, înființată în 1893, în lucrarea lui G. Aluășiu

96

3. **Catalogul**

locuitorilor români din Babța, ca membri ai »Societății de cumpătare«, cari au depus bucate în fondul acelei societăți.

Numărul contribuabilului	Numele și cognomul contribuabililor.	Anul lună și ziua depunerii.	Câte mese mâncări au depus.	Observații.
1.	Petru Popa	1894 18 Febr.	6	Cu egală dividendă.
2.	Traian Brândușan	>	2	
	etc.			

4. **Protocol.**

Luat în ședința comitetului fondului »societății de cumpătare«, pentru darea bucatelor pe interese la 31 Martie 1894 st. v.

Fiind de față toți membrii comitetului. Se constituie adunarea și se alege pe întreg anul de președinte Petru Pop, de notar Gavril Aluăș.

1. Președintele, după deschiderea ședinței, aduce la cunoștința comitetului, că cei

97

înscrși ca deponenți au depus pe podul căsii școlare bucatele, ear' dl paroh Stefan Pop a solvit 4 fl.

Ad. 1., Depunerea se ia spre știință ear' cei 4 fl. dela M. O. D. paroh local să primesc cu mulțumită.

2. Curatorul fondului »societății de cumpătare« raportează comitetului, că cu întocmirea grătarului s'au făcut următoarele spese:

a) Pentru făcutul păretelui . fl. — 20 cr.

b) Pentru țătini și incuetoare » — 30 »

c) S'a cump. 2 lăcate (broaște) » — 35 »

d) Pentru cue de laț s'a dat » — 60 »

e) Pentru tăiatul laților s'a dat » — 40 »

Suma . . . fl. 1 85 cr.

Lații și adusul lor le a dat gratis On. domn Petru Pop, cooperator și președinte.

Ad. 2. Spesele de sus se iau spre știință, ear' Onor. domn cooperator pentru binefacerea maritimă să se exprime mulțumită protocolară; din restul de 2 fl. 15 cr., rămași după spese, se decide,

Fig. 8 - Tipizatul pentru înscrierea într-o asociație antialcoolică, reproduș în broșura lui G. Aluășiu

## Abrevieri bibliografice

- Aluășiu 1898 - Gavrilă Aluășiu, *Societăți de cumpătare! Îndreptar pentru înființarea lor după modelul „Societății de cumpătare din comuna Babța (Sălagiu)”*, Sibiu, 1898
- A.N.S.J.A.M.R.U.B., Arh.Gen: doc. înr. - Arhivele Naționale. Serviciul Județean Alba. Mitropolia Română Unită Blaj. Arhiva Generală: documente înregistrate
- Barbura 1903 - Barbura Laszló, *Az alkoholizmus és a papság*, Temesvár, Csanád-egyházmegyei Könyvnyomda, 1903
- Bleiziffer 2004 - William Alexandru Bleiziffer, „Formarea permanentă a clerului - studiu juridico-canonic”, în *Cultura Creștină*, nr. 1-2, 2004, p. 162-187
- Eddelman, Menyhart [s.a.] - Eddelman, Menyhart, [*Az alkoholizmus*] [*Egy vasárnapi előadás a n.-váradí iparos segédek továbbképző tanfolyamán*], [s.l.], [s.n.], [s.a.]
- Marcu, Roșianu 1907 - Izidor Marcu, Ștefan Roșianu, *Alcoolismul*, Blaj, Tipografia Seminarului Arhidiecezan, 1907
- Mușlea 1938 - Candid C. Mușlea, *Protopopul Bartolomeiu Baiulescu*, Brașov, Institutul de Arte Grafice „Astra”, 1938
- Petric 1868 - Ioan Petric, *Infricoșatele stricăciuni ale beuterei de vinarsu-rachiu*. Învățătură mântuitoare culese și reproduse de Ioanu Petricu, parohu și v. protopopu de lege răsăriteană G. Munteanu, profesorul și directorul alu gimnaziului românesc din Brașiovu, editor G. Barit, Brașov, Tiparul lui Römer & Kaummer, 1854, 34 p. Reprint Brașov la 1868
- Rotar 2006 - Marius Rotar, „Apa care arde în flăcări. Dimensiuni ale alcoolismului în Transilvania celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea”, în *CAI*, 8, V, 2006, p. 155-185
- Roșu 2009 - Tudor Roșu „*Reuniunea de Temperanță Antialcoolică de la Blaj (1910-1917)*”, în *Terra Sebus*, 1/2009, p. 301-312
- Russu 2019 - Sorin Valer Russu, „Pregătirea periodică a preotului între necesitate obiectivă și realitate pastorală”, în vol. Alexandru Buzalic, Ionuț Mihai Popescu, *Universitatea Babeș-Bolyai la o sută de ani. Trecut - prezent și viitor*, Cluj-Napoca, 2019, p. 283-292
- Stanciu 2017 - *Istoria Bisericii Române Unite din Transilvania prin sinoadele sale (1782-1900). Ediție de documente/Az erdélyi görögkatolikus egyház története zsinatai tükrében (1782–1900). Dokumentumok*, Selecție de documente, studiu introductiv, note și anexe: Laura Stanciu. Introducere: Gábor Adriányi. Rezumat în limba engleză: Keith Hitchins. DVD inclus, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet 12, Budapest, 2017